

ТЕОРІЇ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ: МИНУЛЕ І СУЧАСНИЙ СТАН

Ключові слова: агресія, біологічний, інтеракційний, інстинкт, агресивна поведінка, психоаналітичне вчення, неофрейдистська соціологія.

Keywords: aggression, biological, interacting, instinct, aggressive behavior, psychoanalytic doctrine, noradits sociology.

Анотація: У тезах розглянуто основні теорії агресивної поведінки, розкриті основні підходи до вивчення агресії, відображені погляди відомих науковців. Дійшли до висновків, що не існує єдиної думки стосовно визначення агресії та причин її виникнення.

Abstract: The thesis examines the main theories of aggressive behavior, describes the main approaches to the study of aggression, reflects the views of famous scientists. Came to the conclusion that there is no single thought concerning the definition of aggression and the reasons for its occurrence.

У сучасній зарубіжній науковій літературі виділяють біологічні, інтеракціоністські та інші підходи, котрі, поряд із основними підходами, також набули у науковому світі достатнього поширення та визнання.

З. Фрейд, на основі теорії потягу, спочатку виходив з того, що поведінка людини визначається інстинктом життя (Еросом), енергія якого спрямована на збереження життя, пошук задоволень. На його думку, агресія є реакцією на блокування лібідозних імпульсів (проявів) (лібідо – сексуальний потяг). У подальшому, після Першої світової війни, З. Фрейд переглянув свою первісну модель агресії, додавши в неї другу силу, інший інстинкт – прагнення (потяг) до смерті (Танатос), чия енергія спрямована на руйнування і припинення життя.

Таким чином, згідно з З. Фрейдом, за рахунок антагоністичної взаємодії двох інстинктів, Ероса і Танатоса, виникає джерело безперервного внутрішньо-психічного конфлікту, а агресивна поведінка розглядається як засіб вивільнення руйнівної (деструктивної) енергії та зміщення її на інші об'єкти для збереження внутрішньо-психічної стабільності Я людини.

На думку З. Фрейда, катарсис дозволяє отримати тільки короточасний ефект, оскільки агресія має біологічну основу і перебуває поза контролем людини, тому є неминучою властивістю його поведінки [1, с. 36].

Найближче розуміння феномену агресії до позиції З. Фрейда мав К. Юнг. У переліку архетипів, котрі складають запропоновану ним модель особистості, виділяється «Тінь», яка

уособлює всі темні сторони людського «Я». Саме «Тінь» відповідальна за всі агресивні прояви й деструктивні тенденції. Агресія, на думку К. Юнга, може і не носити відкритого характеру, однак її придушення призводить до невроту.

А. Адлер був першим, хто у межах психоаналітичної теорії відмовився від інстинктивної інтерпретації агресії. Цей вчений, на відміну від класичного психоаналітичного трактування агресії, вважав, що вона є почасти свідомою реакцією на перешкоду. А. Адлер пояснював виникнення у людини агресії боротьбою за задоволення потреб, що знаходить свій прояв у всіх аспектах її життя [2, с. 217].

У кінці 30-х років двадцятого століття на основі психоаналітичного вчення З. Фрейда сформувався новий напрям – неофрейдистська соціологія, до провідних теоретиків якої можна віднести К. Хорні, Г. Саллівана, Е. Фрома та ін. К. Хорні критикувала З. Фрейда за надмірне біологічне трактування психологічних явищ, відзначаючи при цьому вищу значимість соціального. Вона також виходила з того, що домінуючими в структурі особистості є не інстинкти агресії або конструктор лібідо, а несвідоме відчуття занепокоєння (відчуття корінної тривоги). На основі цього К. Хорні трактувала агресію як невротичну захисну реакцію, зниження якої стає домінуючим у людини над його здоровими потребами і бажаннями. Постійним джерелом занепокоєння і тривожності К. Хорні бачила конкурентну боротьбу (сексуальну, сімейну, професійну та ін.) в різних сферах життя. Тому, щоб позбутися тривоги і занепокоєння, людина вдається до психологічного захисту.

Істотним і новим етапом в розвитку неофрейдистської соціології стало вчення провідного теоретика психоаналізу Е. Фрома, котрий також відкидав тезу З. Фрейда про незмінність людської природи. Він стверджує, що в ході еволюції людина частково втрачає інстинктивну основу і набуває нових якостей, зумовлених соціальним середовищем. На думку Е. Фрома, соціальна взаємодія є одним з найважливіших чинників у розвитку особистості. Витоки деструктивності Е. Фромм убачав в особливостях культури і способі життя людини [1, с. 39].

Оригінальна концепція агресії була розроблена в рамках теорії фрустрації. Зокрема, Дж. Доллард розглядав агресію як реакцію відповіді на фрустрацію. Фрустрація – це стан, що виникає, коли у людини є певний мотив, коли вона прагне до бажаної мети, але зустрічає перешкоди на цьому шляху.

Дж. Доллард стверджував, що фрустрація завжди призводить до певного прояву агресії. В 1939 році група психологів, відома під назвою «Йельська група», куди входив Дж. Доллард зі своїми однодумцями та Н. Міллер разом з кількома іншими авторами, випустили книгу під назвою «Фрустрація і агресія», яка покляла початок експериментальним дослідженням у цій галузі. Спростувавши погляди про інстинктивну роль агресії, ці дослідники абсолютизували роль фрустрації в її виникненні. На думку авторів, фрустрація завжди провокує агресію в певній формі, а агресія завжди є результатом фрустрації [3].

Частина науковців наголошують на значній ролі у виникненні агресивності людини генетичного чинника. А деякі навіть стверджують, що агресивність зумовлена тільки генетично. На їх погляд, гени – це основна частка (ділянка) життя, яка контролює людську долю. Вони прагнуть відповідати на основне запитання: чи успадковується схильність до злочинів і агресії [2]? З'ясуванню цієї проблеми присвячено дослідження впливу зайвої хромосоми «Y» у чоловіків, а також вивчення поведінки однойцевих близнюків та прийомних дітей.

Отже, якщо успадковані риси дійсно спричиняють злочинну поведінку, то можна очікувати подібного і в антисупільних вчинках близнюків. Вчені розв'язують це питання, порівнюючи однакових, однойцевих близнюків із різнояйцевими. Перші генетично ідентичні, другі мають тільки половину спільних генів. Матеріали дванадцяти досліджень, які вивчали 1500 пар близнюків у США, Скандинавських країнах, в Японії, Великій Британії та Німеччині, були проаналізовані Гернстайном й Уїлсом, які дійшли висновку, що їх результати є майже ідентичними. однойцеві близнюки у більшій мірі мають нахил до схожої злочинної поведінки, ніж різнояйцеві. Майже такі ж результати були одержані при вивченні прийомних дітей. Історія їх біологічних батьків має значний вплив на ймовірність порушення дітьми кримінального закону. Наведені вище дані є серйозною підставою для більш пильної уваги до проблем взаємозв'язку спадковості й злочинності. Між тим, стверджувати, що злочинність обумовлена тільки генетичними факторами, звісно ж, не можна [4, с. 4].

Серед сучасних теорій агресивності також можна виділити інтеракціоністську теорію агресивності О. Тедеси, Р. Фелсона. У цій теорії підкреслюється, що агресія, як певна форма примусових дій, являє собою лише одну з потенційно можливих стратегій впливу для людини, яка

у процесі раціонального вибору вирішує, чи варто у певній ситуації цю стратегію застосовувати. Виходячи з цього, людина розглядається не як спонукувана до агресивної поведінки природними інстинктами чи сильними негативними емоціями, а як суб'єкт здатний контролювати власні агресивні реакції й обирати альтернативні форми поведінки неагресивного характеру.

Таким чином, бачимо, що не існує єдиної думки стосовно визначення агресії та причин її виникнення. Жодна з теорій не може дати повну відповідь на ці питання, адже всі вони прагнуть зрозуміти природу і зміст цього поняття на основі тільки одного фундаментального механізму. Тому тільки у своїй сукупності вони створюють досить цілісну систему наукових уявлень про природу і закономірності функціонування окресленого феномену.

Список використаних джерел:

1. Блискун О. О. Систематизований аналіз теорій, конструктів та моделей агресії / О. О. Блискун // Теоретичні і прикладні проблеми психології (частина 1). – 2013. – № 3. – С. 35–43.
2. Тополов Є. В. Аналіз основних теорій агресивності людини / Є. В. Тополов // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: Зб. наук. праць. Серія „Психологічні науки”. – Миколаїв: ТОВ фірма „Ліон”. – Т. 2. – Вип. 4. – 2010. – С. 216 – 221.
3. Мойсеева О. Є. Соціально-психологічні чинники агресії підлітків / О. Є. Мойсеева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v6/i9/33.pdf>.
4. Шостко О. Ю. Біологічні та психологічні теорії пояснення злочинної поведінки неповнолітніх у США / О. Ю. Шостко. // Теорія і практика правознавства. – 2015. – Вип. 1 – С. 1–14.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Матеріали XVI Всеукраїнської кримінологічної
конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених

(м. Харків, 12 грудня 2017 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2017

УДК 343.9.01:005.44
ББК 67.61я431
3-68

Редакційна колегія:
проф. А. П. Гетьман,
проф. Б. М. Головкін,
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова,
канд. юрид. наук, ас. О. В. Таволжанський,
канд. юрид. наук, ас. Н. В. Сметаніна,
канд. юрид. наук, ас. К. Д. Кулик,
канд. юрид. наук, ас. О. О. Шуміло,
ст. лаб. К. С. Остапко

**Злочинність у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр.
3-68 кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Хар-
ків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. –
Харків : Право, 2017. – 420 с.**

ISBN 978-966-937-307-6

ISBN 978-966-937-307-6

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017